

fattet skrift *The Prehistory of the New Netherland Company. Amsterdam Notarial Records of the first Dutch voyages to the Hudson* (Amsterdam, 1959; 105 s.). Det leverer et smukt bevis på forfatterens dybtgående kendskab til de Amsterdamske notararkiver. Hovedsagelig på grundlag af nyfremdraget materiale herfra, bl. a. en sjældenhed som et netop opdukket fragment af en Amsterdamsk købmands brevkopibog fra årene 1613–16, giver han en fremstilling af den Nederlandske handelsaktivitet ved Newfoundland og i Canada omkring 1600 og i området ved Hudson-floden i årene frem til det Nederlandske Vestindiske Kompagnis overtagelse af eneretten i begyndelsen af 1620'rne. En række aftrykte notarakter (i Engelsk oversættelse) kaster interessant lys over de første foretagender og over baggrunden for de forskellige interessegruppers samling i det oktrojerede Ny Nederland-kompagni i 1614. Rederskikkelserne, der for en stor del var de samme som i den omtrent samtidigt oktrojerede hvalfangersammenslutning Noordse Compagnie, og som i mærkelig grad tilhørte den Lutheranske minoritet af den Amsterdamske storkøbmandsstand, behandles særskilt i en række biografiske rids, der indeholder en mængde detailoplysninger til forståelse af disse købmanskredses oprindelse og deres mangesidige handelsinteresser og familieforbindelser. Foruden til den Nordamerikanske kolonisations historie yder arbejdet derved også et interessant bidrag til belysning af baggrunden for den Nederlandske handelskapitalismes kraftige udfoldelse i årtierne omkring 1600.

Sune Dalgård.

Kåre D. Tønnessons bog *La Défaite des Sans-culottes. Mouvement populaire et réaction en l'an III*. (Presses Universitaires d'Oslo et Librairie R. Clavreuil, Paris. 1959. 456 s.) slutter sig til den efterhånden lange række af værker fra Sagnac og Mathiez til Lefebvre og Labrousse m. fl., der betragter den franske revolutions exalterede begivenhedsforløb som et sammenstød mellem bourgeoisiets erobring af regeringsmagten og fjerde stands — sans-culotternes — tumultøse kamp for det daglige brød. Frankrig har oplevet »melkrige« før revolutionen. Når disse eruptioner får så skæbnesvanger betydning i årene 1789—94, skyldes det dels, at kontrarevolution og krig gør vanskelighederne større, dels at stadigt mere yderligtgående revolutionære bevidst formår at vende brodden mod det til enhver tid herskende styre. Det er imidlertid ikke den revolutionære bølges — efterhånden velhandlede — sti-

gen, men dens påfølgende fald, der er Tonnessons emne, — d. v. s. den periode, da bourgeoisiets og sans-culotternes interesser skiltes, og oprørsforsøgene atter blev reduceret til simple melkrige uden større effekt.

Værket forekommer lige snævert nok i sit anlæg; der tænkes her ikke så meget på skuepladsen, der er begrænset til selve Paris, snarere på perioden: Thermidorkuppet 1794 til Prairialopstanden 1795. Den politik, som Thermidorianerne her er udtryk for, er jo ret beset indledt allerede før Robespierres fald med likvideringen af Hébert og hans tilhængere. Men forfatteren foretrækker at springe in medias res, og kun sporadisk finder man allusioner til Hébertgruppen, skønt denne omtales som den mest ægte manifestation af sans-culotpolitik. Hvad der måtte mangle i bredden, opvejes til gengæld af det, der er vundet i dybden. Den individuelle aktivitet er skudt ud i periferien, medens fremstillingen tager sigte på at indkredse og definere sans-culotternes sociale position, deres fordeling over byens 48 sektioner og deres politiske og — især — økonomiske krav. Det er i egentligste forstand *massens* historie, der her er skrevet. — Tonnesson er stadig på vagt overfor generaliseringer, der fra studiet af det 19. århundredes arbejderklasse ofte er sluppet ind i fremstillingen af revolutionens proletariat. Sans-culotterne var den militante del af »le menu peuple«, og dette igen bestod nok for en del af små lønmodtagere, men også af mindre selvstændige erhvervsdrivende.

Ved at lamme oppositionen til højre og venstre havde jacobinerdiktaturet sikret sig en kortvarig arbejdsro, men havde samtidig berøvet sig selv sin politiske basis og sin manøvreevne. Endnu flere måneder efter Thermidor holdt »moderate« og sans-culotter sammen i opgøret med repræsentanterne for det upopulære tvangsstyre — en alliance, der sikrede, at jacobinerklubbens lukning kunne ske uden større uroligheder. Det viste sig imidlertid da, at den partielle ophævelse af maksimalprisordningen ikke opfyldte de forventninger, man stillede i retning af øgede levnedsmiddeltilførsler. Prisstigninger trak varerne ud i den frie handel og drænedes det statsunderstøttede, stramt rationerede marked, der var proletariats eneste eksistensmulighed. Dertil kom de traditionelle vanskeligheder ved at bringe tilførsler frem om vinteren. Samtidig vandt den politiske reaktion terræn — ikke blot i konventet, men også i sektionerne, hvor de moderate drev sans-culotter og jacobinere over i defensiven. Da konvent og sektioner derved blev instrumenter for reaktionen, erkendte de splittede venstregrupper nu et skæbnefællesskab og satte deres lid til, at et valg udskrevet efter den slumrende 1793-forfatnings

regler ville give dem det tabte tilbage. Feltråbet blev »brød og forfatningen«; men de instrumenter — neml. sektionsforsamlinger, klubber og nationalgarde, der forhen havde givet sådanne krav udtryk, var enten ophørt at eksistere eller blev domineret af mellemstandsinteresser. Når sans-culotternes opstandsforsøg i Germinal og Prairial 1795 mislykkedes, skyldes det i første række defekter i ledelsen. Jacobinerne og radikale kunne nok agitere — endog fra fængslerne — men havde ikke bevægelsesfrihed til at organisere. I stedet gav urolighederne anledning til fornyet offensiv fra reaktionens side. Ved midten af Prairial eksisterede »bjerget« ikke mere og sans-culotterne var afvæbnet. — Forfatteren anser endog konventets apati overfor de optrækkende urosymptomer for en bevidst taktik med det formål at lokke fjenden ud i åbent slag.

Kåre D. Tønnesson har tilstræbt at skrive med en objektivitet, der ofte har været savnet i revolutionslitteraturen. Men hans bog tjener sandt at sige ikke til at mildne dommen over mændene fra Thermidor og deres værk. Den »forgyldte ungdom« indtog nu pladsen som aktivisternes ulovlige eksekutivorgan, når lovgivningsmagten skulle terroriseres til eftergivenhed, og gik guillotinen end langsommere, så krævede sulten i stedet *sine* ofre.

Erik Kjersgaard.